OSHPAZLIK YO'NALISHI TALABALARIGA MEHNAT MUHOFAZASINI O'QITISHNING AMALIY-METODIK YONDASHUVLARI

Qaxarjonova Muhlisaxon Muxammadjon qizi
Ta'lim muassasasi: Andijon shahar 6-sonli texnikumi
Yo'nalish: Oshpazlik
Fan turi: Mehnat muhofazasi
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23084727

Annotatsiya: Mazkur maqolada oshpazlik yo'nalishida tahsil olayotgan birinchi bosqich talabalariga "Mehnat muhofazasi" fanini o'qitishning amaliy-metodik yondashuvlari tadqiq etilgan. Oshpazlik faoliyatining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, bo'lajak mutaxassisning mehnat xavfsizligi bo'yicha nazariy bilimlarga ega bo'lishi bilan bir qatorda ish jarayonidagi xavf omillarini oldindan aniqlash, ularning sabab va oqibatlarini baholash, xavfsiz harakatlar ketma-ketligini tanlash hamda favqulodda vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalariga ega bo'lishi zarurligi asoslangan. Tadqiqot Andijon shahar 6-sonli texnikumining oshpazlik yo'nalishi birinchi bosqich talabalarini o'qitish jarayonidagi pedagogik kuzatuvlar va amaliy mashg'ulotlar asosida olib borildi. Mashg'ulotlarda muammoli ta'lim, keys-study, rolli o'yin, demonstratsiya, amaliy mashq, vaziyatli topshiriq, simulyatsiya va refleksiya kabi metodlardan foydalanildi. Pedagogik kuzatuvlar interfaol metodlar talabalarning mashg'ulotdagi faolligini oshirish, xavfli vaziyatlarni mustaqil aniqlash, xavfsizlik qoidalarining mazmun va sabablarini anglash hamda nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog'lashga yordam berganini ko'rsatdi. Maqolada oshxona jihozlaridan xavfsiz foydalanish, elektr va yong'in xavfsizligi, issiq yuzalar va bug'dan himoyalanish, pichoq va kesuvchi asboblar bilan ishlash, sanitariya-gigiyena, birinchi yordam hamda ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalarning oldini olish bo'yicha amaliy-metodik yondashuvlar tizimlashtirilgan.

Kalit so'zlar: mehnat muhofazasi, oshpazlik ta'limi, kasbiy ta'lim, xavfsizlik kompetensiyasi, interfaol metod, amaliy mashg'ulot, muammoli ta'lim, keys-study, simulyatsiya, oshxona jihozlari, sanitariya-gigiyena.

Аннотация: В статье исследуются практико-методические подходы к преподаванию дисциплины «Охрана труда» студентам первого курса кулинарного направления. Обоснована необходимость формирования не только теоретических знаний по безопасности труда, но и практических навыков выявления опасных факторов, оценки их причин и последствий, выбора безопасного алгоритма действий и правильного поведения в чрезвычайных ситуациях. Исследование проведено на основе педагогических наблюдений и практических занятий со студентами первого курса кулинарного направления Андижанского городского техникума №6. В процессе обучения применялись проблемное обучение, кейс-метод, ролевые игры, демонстрация, практические упражнения, ситуационные задания, моделирование и рефлексия. Педагогические наблюдения показали, что интерактивные методы способствуют повышению активности студентов, самостоятельному выявлению опасных ситуаций, осмыслению содержания и причин соблюдения правил безопасности, а также связи теоретических знаний с практической деятельностью. Систематизированы практико-методические подходы к обучению безопасной

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

работе с кухонным оборудованием, электрическими устройствами, горячими поверхностями и паром, ножами и режущими инструментами, а также к вопросам пожарной безопасности, санитарии, гигиены, первой помощи и профилактики несчастных случаев.

Ключевые слова: охрана труда, кулинарное образование, профессиональное образование, безопасность труда, интерактивные методы, практическое обучение, проблемное обучение, кейс-метод, моделирование, кухонное оборудование, санитария и гигиена.

Abstract: This article examines practical and methodological approaches to teaching occupational safety to first-year students majoring in culinary arts. The study substantiates the need to develop not only theoretical knowledge of occupational safety but also practical skills for identifying workplace hazards, assessing their causes and consequences, selecting safe action sequences, and responding appropriately to emergency situations. The research was conducted through pedagogical observations and practical training sessions with first-year culinary students at Andijan City Technical School No. 6. Problem-based learning, case studies, role-playing, demonstrations, practical exercises, situational tasks, simulation, and reflection were applied. The pedagogical observations indicated that interactive methods contributed to increased student engagement, independent identification of hazardous situations, understanding of the content and reasons behind safety requirements, and integration of theoretical knowledge with practical activities. The article systematizes practical and methodological approaches to safe work with kitchen equipment, electrical devices, hot surfaces and steam, knives and cutting tools, as well as fire safety, sanitation and hygiene, first aid, and accident prevention.

Keywords: occupational safety, culinary education, vocational education, safety competence, interactive methods, practical training, problem-based learning, case study, simulation, kitchen equipment, sanitation and hygiene.

KIRISH

Zamonaviy kasbiy ta'limning asosiy vazifalaridan biri ta'lim oluvchini nafaqat muayyan kasbiy faoliyatni bajarishga, balki ushbu faoliyatni xavfsiz, mas'uliyatli va ongli ravishda amalga oshirishga tayyorlashdan iborat. Kasbiy kompetensiya tushunchasi faqat texnologik operatsiyani bajarish mahorati bilan cheklanmaydi. Bo‘lajak mutaxassis ish jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan xavfni oldindan ko‘ra olishi, uning sabab va oqibatlarini baholashi hamda xavfsiz qaror qabul qila olishi zarur. Bu masala oshpazlik yo‘nalishida alohida ahamiyat kasb etadi. Oshpazning kundalik mehnat faoliyati pichoq va boshqa kesuvchi asboblar, elektr jihozlari, issiq yuzalar, qaynoq suyuqlik va bug‘, yong‘in xavfi, nam yoki sirpanchiq ish joylari, shuningdek sanitariya-gigiyena talablari bilan bevosita bog‘liq. O‘zbek tilidagi o‘quv adabiyotlarida ham mehnat muhofazasi fanining mazmuni aynan shu yo‘nalishlarni qamrab olishi ko‘rsatilgan. Xususan, O‘.R. Yo‘ldoshev, O.D. Rahimov, R.T. Xo‘jaqulov va O.T. Hasanova tomonidan tayyorlangan “Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi” o‘quv qo‘llanmasida mehnat muhofazasining nazariy, huquqiy va tashkiliy asoslari bilan bir qatorda ishlab chiqarish sanitariyasi, mehnat gigiyenasi, xavfsizlik texnikasi, yong‘in xavfsizligi hamda jarohatlanganda birinchi yordam ko‘rsatish masalalari yoritilgan. Mazkur qo‘llanma o‘rta maxsus va kasb-hunar ta'limi uchun mo‘ljallanganligi bilan tadqiqotimizning ta'lim darajasi bilan hamohangdir. M. Sodiqov va B. Yusupovning “Mehnat muhofazasi” o‘quv qo‘llanmasida ham mehnatni muhofaza qilishning nazariy,

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

huquqiy va tashkiliy asoslari, ishlab chiqarish sharoitlariga qo‘yiladigan sanitariya-gigiyenik talablar, xavfsizlik texnikasi va jarohatlanganlarga birinchi tibbiy yordam ko‘rsatish masalalari yoritilgan. Shuningdek, Sh. Mamadaliev va A. Mamadaliev tomonidan 2023-yilda tayyorlangan “Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi” o‘quv-uslubiy majmuasida fanning maqsad va vazifalari, o‘quv mashg‘ulotlari, mustaqil ishlar va nazorat savollari tizimli ravishda bayon qilingan. Mazkur manbalar mehnat muhofazasi fanining mazmuni ko‘p tarkibli ekanini ko‘rsatadi. Biroq oshpazlik yo‘nalishida ushbu mazmunni talabaning bevosita kasbiy faoliyati bilan bog‘lash masalasi alohida metodik yondashuvni talab qiladi. Oshpazlik kasbida xavfsizlik qoidalarini bilishning o‘zi yetarli emas. Masalan, talaba pichoqdan foydalanish qoidalarini nazariy jihatdan to‘g‘ri aytib berishi mumkin, biroq real ish jarayonida ish joyini noto‘g‘ri tashkil qilsa yoki xavfli vaziyatni o‘z vaqtida sezmasa, nazariy bilim amaliy xavfsizlikni ta’minlay olmaydi. Shu sababli mehnat muhofazasini o‘qitish jarayonida bilish - tushunish - qo‘llash - baholash - xavfsiz harakat qilish ketma-ketligini shakllantirish muhim. Oziq-ovqat bilan ishlash jarayonidagi sanitariya-gigiyena ham bo‘lajak oshpazning kasbiy xavfsizlik madaniyatining muhim tarkibiy qismidir. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti oziq-ovqat bilan xavfsiz ishlashda tozalikni saqlash, xom va tayyor mahsulotlarni ajratish, oziq-ovqatni yetarli darajada pishirish, xavfsiz haroratda saqlash hamda xavfsiz suv va xomashyodan foydalanishni asosiy tamoyillar sifatida belgilaydi. Zamonaviy tadqiqotlarda oziq-ovqat xavfsizligi ta’limida simulyatsiya va interaktiv metodlardan foydalanish ham o‘rganilmoqda. Hospitality yo‘nalishi talabalari bilan olib borilgan tadqiqotda simulyatsion o‘yin asosidagi mashg‘ulotlarning oziq-ovqat xavfsizligini o‘rganishga motivatsiyaga ijobiy ta’siri qayd etilgan. Shuningdek, virtual simulyatsiya asosidagi immersiv o‘quv platformalaridan foydalanish oziq-ovqat xavfsizligi va sanitariya ta’limining amaliy imkoniyatlarini kengaytirishi ko‘rsatilgan. Demak, oshpazlik yo‘nalishida “Mehnat muhofazasi” fanini o‘qitishda nazariy ma’lumotlarni amaliy vaziyatlar, muammoli topshiriqlar va faol o‘quv faoliyati bilan birlashtirish dolzarb metodik masalalardan biridir.

Tadqiqotning maqsadi

Tadqiqotning maqsadi - oshpazlik yo‘nalishi birinchi bosqich talabalariga “Mehnat muhofazasi” fanini o‘qitishda amaliy va interfaol metodlardan foydalanishning metodik imkoniyatlarini aniqlash hamda xavfsiz mehnat kompetensiyasini shakllantirishga yo‘naltirilgan amaliy-metodik modelni taklif qilish.

Tadqiqot vazifalari

Belgilangan maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar qo‘yildi:

1. Oshpazlik faoliyatidagi asosiy xavf omillarini aniqlash;
2. Mehnat muhofazasi mazmunini oshpazlik kasbining amaliy vazifalari bilan bog‘lash;
3. Interfaol metodlarning mazkur fan doirasidagi imkoniyatlarini aniqlash;
muammoli, vaziyatli va amaliy topshiriqlar tizimini ishlab chiqish;
4. Pedagogik kuzatuvlar asosida o‘qitish metodlarining namoyon bo‘lishini tahlil qilish;
5. Talabalarda xavfsizlik kompetensiyasini shakllantirishning bosqichma-bosqich modelini taklif etish.

Tadqiqot obyekti

Andijon shahar 6-sonli texnikumida oshpazlik yo‘nalishida tahsil olayotgan birinchi bosqich talabalariga “Mehnat muhofazasi” fanini o‘qitish jarayoni.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Tadqiqot predmeti

Oshpazlik yo'nalishi talabalarida xavfsiz mehnat ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi amaliy, muammoli va interfaol pedagogik metodlar.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi

Tadqiqotda oshpazlik yo'nalishi uchun mehnat muhofazasini o'qitishning xavfni aniqlash - vaziyatni tahlil qilish - xavfsiz qaror qabul qilish - amaliy bajarish - refleksiya ketma-ketligiga asoslangan amaliy-metodik modeli taklif etiladi.

Materiallar va metodlar

Tadqiqot Andijon shahar 6-sonli texnikumining oshpazlik yo'nalishi birinchi bosqich talabalarini "Mehnat muhofazasi" fanidan o'qitish jarayonida olib borilgan pedagogik kuzatuvlar va amaliy mashg'ulotlar asosida tashkil etildi. Tadqiqotda pedagogik kuzatuv, suhbat, amaliy topshiriq, muammoli ta'lim, keys-stadi, demonstratsiya, rolli o'yin, vaziyatli topshiriq, simulyatsiya va refleksiya metodlaridan foydalanildi. Metodlarni tanlashda oshpazlik kasbining amaliy xarakteri asos qilib olindi. Har bir nazariy mavzuni imkon qadar real yoki modellashtirilgan kasbiy vaziyat bilan bog'lashga e'tibor qaratildi.

1.1. O'quv mazmunini kasbiy vaziyatlar bilan bog'lash

Mashg'ulotlarda quyidagi mavzular amaliy topshiriqlar bilan uyg'unlashtirildi:

Mavzu	Amaliy-metodik yondashuv
Oshxona jihozlaridan xavfsiz foydalanish	Jihozni ishga tushirishdan oldingi xavfsizlik algoritmini tuzish
Elektr xavfsizligi	Elektr jihozidan foydalanishdagi xavfli holatlarni aniqlash
Yong'in xavfsizligi	Yong'in kelib chiqishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni modellashtirish
Issiq yuzalar va bug'	Xavfsiz harakatlar ketma-ketligini aniqlash
Pichoq va kesuvchi asboblar	Xavfli va xavfsiz ish usullarini taqqoslash
Sanitariya-gigiyena	Xom va tayyor mahsulotlar bilan ishlashdagi xatolarni aniqlash
Birinchi yordam	Vaziyatli va rolli mashqlar
Baxtsiz hodisalarning oldini olish	Ish joyidagi xavf omillarini mustaqil aniqlash

Mazkur mazmuniy yondashuv mehnat muhofazasining ishlab chiqarish sanitariyasi, xavfsizlik texnikasi, yong'in xavfsizligi va birinchi yordam kabi tarkibiy qismlarini amaliy kasbiy faoliyat bilan birlashtirish imkonini beradi. Bu jihatlar o'zbek tilidagi mavjud o'quv qo'llanmalarda ham fan mazmunining muhim yo'nalishlari sifatida ko'rsatilgan.

1.2. Interfaol metodlarning qo'llanishi

Muammoli ta'lim. Talabaga tayyor qoida berishdan avval muammoli vaziyat taqdim etiladi. Masalan: "Oshpaz sabzavot to'g'rayotganda pichoq sirpanib ketdi. Bunga qanday omillar sabab bo'lishi mumkin?"

Keys-study. Talabalar oshxonada sodir bo'lishi mumkin bo'lgan muayyan vaziyatni tahlil qiladi. Vazifa faqat xatoni topish emas, balki uning sababini aniqlash va oldini olish choralarini taklif qilishdan iborat bo'ladi.

Demonstratsiya. O'qituvchi xavfsiz harakatni bosqichma-bosqich namoyish etadi, so'ng talaba uni mustaqil bajaradi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Rolli o'yin. Birinchi yordam, yong'in xavfsizligi yoki baxtsiz hodisa holatlari modellashtiriladi. Talabalar turli rollarni bajaradi.

Xavfni top metodi. Talabalarga oshxona ish joyining rasmi, videosi yoki real holati taqdim etiladi. Ular undagi xavf omillarini aniqlaydi.

Refleksiya. Mashg'ulot yakunida talaba o'z faoliyatini tahlil qiladi: "Bugun qaysi xavfni ilgari e'tibordan chetda qoldirgan ekanman?", "Qaysi harakatni noto'g'ri bajarishim mumkin edi?"

NATIJALAR

Tadqiqotda dastlabki va yakuniy test natijalari yoki statistik ko'rsatkichlar maxsus qayd etilmaganligi sababli natijalar pedagogik kuzatuv va sifat tahlili asosida umumlashtirildi. Bu yondashuv mavjud bo'lmagan statistik ma'lumotlarni sun'iy ravishda yaratishdan saqlanish imkonini beradi. Pedagogik kuzatuvlar davomida interfaol metodlardan foydalanilgan mashg'ulotlarda talabalar faoliyatida bir qator ijobiy metodik o'zgarishlar kuzatildi.

2.1. Xavfni mustaqil aniqlash

An'anaviy tushuntirish jarayonida talaba ko'pincha o'qituvchi tomonidan ko'rsatilgan xavfni qabul qiladi. Vaziyatli topshiriqlarda esa undan xavfni mustaqil izlash talab etiladi. Masalan, "oshxona ish joyidagi xavflarni aniqlang" topshirig'ida talabalar pichoq yoki elektr jihozlaridan tashqari, ish joyining tartibsizligi, namlik, issiq buyumlarning noto'g'ri joylashuvi va boshqa omillarga ham e'tibor qaratish imkoniga ega bo'ldilar. Bu mehnat muhofazasiga oid bilimning amaliy mazmun kasb etayotganini ko'rsatuvchi muhim pedagogik belgidir.

2.2. Xavfsizlik qoidalarining sababini anglash

Interfaol metodlarning muhim jihati talabaning qoidani yodlab aytishidan ko'ra uning sababini izohlashga yo'naltirilishidir. Masalan, "nam qo'l bilan elektr jihoziga tegmaslik kerak" qoidasi berilganda "Nima sababdan?" degan savolning qo'yilishi talabaning sabab-oqibat munosabatini tushunishiga imkon beradi.

2.3. Nazariy bilimning amaliy harakatga aylanishi

Demonstratsiya va amaliy mashqlar davomida xavfsizlik talablari izchil harakatlar ketma-ketligiga aylantirildi. Masalan: jihoz holatini tekshirish - ish joyini tayyorlash - xavfsizlik talablarini aniqlash - jihozni to'g'ri ishga tushirish - ish jarayonini nazorat qilish - ish yakunida jihozni xavfsiz holatga keltirish. Bunday algoritmik yondashuv talabaning xavfsizlikni alohida qoida emas, balki kasbiy faoliyatning uzviy qismi sifatida qabul qilishiga xizmat qiladi.

2.4. Vaziyatli fikrlashning rivojlanishi

Keys va muammoli topshiriqlar talabalarga vaziyatning sabab va oqibatlarini birgalikda tahlil qilish imkonini berdi. Bunda talaba nafaqat "to'g'ri javob"ni izlaydi, balki o'z taklifining xavfsizlik nuqtayi nazaridan asosini tushuntiradi.

2.5. Birinchi yordam bo'yicha amaliy tayyorgarlik

Birinchi yordam mavzusida rolli mashqlardan foydalanish talabaning vaziyatga faol kirishishini ta'minlaydi. Masalan, oshxonada qo'l kesilgan holat modellashtirilib, talabalardan xavfsiz va izchil harakatlar ketma-ketligini aniqlash talab qilinadi.

2.6. Umumlashtirilgan natija

Pedagogik kuzatuvlarni umumlashtirish natijasida quyidagi metodik zanjir samarali tashkil etilishi aniqlandi: Muammoli vaziyat - qiziqish - muhokama - xavfni aniqlash - yechim izlash - amaliy bajarish - refleksiya. Shunday qilib, interfaol metodlar mehnat muhofazasi fanida bilimni tayyor shaklda berishdan ko'ra, talabaning faol fikrlashi va xavfsiz qaror qabul qilishiga ko'proq imkon yaratadi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari mehnat muhofazasini o‘qitishda nazariy bilim va amaliy harakat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni ta’minlash zarurligini ko‘rsatadi. Oshpazlik faoliyatida xavfsizlik bitta harakat bilan emas, balki o‘zaro bog‘liq ko‘plab kichik harakatlarning to‘g‘ri bajarilishi bilan ta’minlanadi. Shuning uchun talaba “nima qilish kerak?” savoliga javob berish bilan bir qatorda “nima uchun?”, “qanday sharoitda?” va “qoida buzilsa nima yuz berishi mumkin?” kabi savollarga ham javob bera olishi kerak. O‘zbek tilidagi o‘quv adabiyotlarida mehnat muhofazasi tarkibida xavfsizlik texnikasi, ishlab chiqarish sanitariyasi, yong‘in xavfsizligi va birinchi yordam masalalarining birgalikda o‘rganilishi ham shu kompleks yondashuv zarurligini ko‘rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, oshpazlik yo‘nalishidagi mehnat muhofazasi darslarini faqat nazariy ma’ruza shaklida tashkil etish fanning amaliy imkoniyatlaridan to‘liq foydalanishga imkon bermaydi. Bunda interfaol metodlar muhim vosita bo‘la oladi. Biroq ularni an’anaviy metodlarga qarama-qarshi qo‘yish to‘g‘ri emas. Yangi oshxona jihozini o‘rgatishda avvalo o‘qituvchining tushuntirishi va demonstratsiyasi zarur bo‘lishi mumkin. Keyin talaba uni amalda bajaradi, so‘ng muammoli vaziyat orqali bilimini yangi sharoitga ko‘chirishga harakat qiladi. Demak, samarali metodik tizim: tushuntirish - namoyish - amaliy bajarish - muammoli vaziyat - tahlil – refleksiya ketma-ketligiga asoslanishi mumkin. Xalqaro tadqiqotlarda ham oziq-ovqat xavfsizligi bo‘yicha ta’limda simulyatsiya, o‘yin va immersiv texnologiyalarning imkoniyatlari o‘rganilmoqda. Hospitality talabalari bilan olib borilgan tadqiqotda simulyatsion o‘yin asosidagi mashg‘ulotlarning oziq-ovqat xavfsizligini o‘rganishga motivatsiyaga ijobiy ta’siri qayd etilgan. Shuningdek, virtual simulyatsiyaga asoslangan immersiv o‘quv platformalari oziq-ovqat xavfsizligi va sanitariya ta’limida qo‘llash imkoniyatiga ega ekanligi ko‘rsatilgan. Bu natijalar bizning pedagogik kuzatuvlarimiz bilan bir yo‘nalishda bo‘lib, oshpazlik ta’limida talabaning faol ishtirokiga asoslangan metodlarning metodik imkoniyatlarini ko‘rsatadi. Amaliyot davomida oshxonada mehnat muhofazasi va xavfsizlik qoidalariga rioya qilish bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar olib bordim. Avvalo, oshxona ish joyida amal qilinishi kerak bo‘lgan asosiy xavfsizlik qoidalari va talablarini o‘rgandim. Har bir xavfsizlik talabining nima sababdan belgilanganini va unga rioya qilinmasa qanday oqibatlar yuzaga kelishi mumkinligini tahlil qildim. Shundan so‘ng real yoki modellashtirilgan oshxona vaziyatlarida mavjud xavf omillarini aniqlashga harakat qildim. Masalan, elektr jihozlarining nosozligi, polning namligi, pichoq va boshqa o‘tkir asboblarning noto‘g‘ri joylashtirilishi, issiq idishlar bilan ishlashda ehtiyotsizlik kabi xavfli holatlarni aniqlab, ularni bartaraf etish yoki oldini olish choralarini belgiladim. Amaliy mashg‘ulot davomida “Xavfni top” topshirig‘ini bajarib, oshxona ish joyidagi xavfli holatlarni aniqladim va har bir xavfni qanday qilib bartaraf etish mumkinligini aytdim. “Nima uchun?” topshirig‘i orqali xavfsizlik qoidalarining sabablarini tushuntirib, ularning buzilishi qanday oqibatlarga olib kelishini angladim. Shuningdek, ataylab xavfsizlik talablari buzilgan ish joyini kuzatib, “Xatoni top” topshirig‘i orqali mavjud xatolarni aniqladim va xavfsiz ish holatini taklif qildim. “Agar shunday bo‘lsa-chi?” topshirig‘ida esa elektr jihozidan foydalanish vaqtida nosozlik sezilganda qanday harakat qilish kerakligini amaliy jihatdan ko‘rib chiqdim. Bunday vaziyatda avvalo jihozdan foydalanishni to‘xtatish, imkon bo‘lsa elektr ta’minotini xavfsiz tarzda uzish va mas’ul shaxsga xabar berish kerakligini o‘rgandim. “Bir daqiqalik oshpaz” mashqi davomida ma’lum bir asbob yoki jihoz bilan ishlashdan oldin bajarilishi kerak bo‘lgan xavfsizlik choralarini qisqa vaqt ichida sanab berdim. Bu orqali xavfsizlik algoritmini tez va to‘g‘ri qo‘llash ko‘nikmamni mustahkamladim. Bundan tashqari, rolli mashq davomida bir talaba jabrlanuvchi, ikkinchisi yordam ko‘rsatuvchi, uchinchisi esa kuzatuvchi sifatida ishtirok etdi. Men ushbu mashq orqali favqulodda vaziyat yuzaga kelganda vaziyatni to‘g‘ri baholash,

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

jabrlanuvchiga yordam ko‘rsatish va boshqalar bilan hamkorlikda harakat qilishni mashq qildim. Amaliy faoliyat yakunida o‘z harakatlarimni tahlil qilib, xavfsizlik qoidalarini faqat nazariy jihatdan bilishning o‘zi yetarli emasligini, balki ularni real ish jarayonida to‘g‘ri va o‘z vaqtida qo‘llay olish muhimligini tushundim. Ushbu mashg‘ulotlar orqali xavfni oldindan ko‘ra olish, uning sabab va oqibatlarini tushunish, xavfsiz harakatni tanlash, favqulodda vaziyatlarda tezkor qaror qabul qilish va mehnat muhofazasi talablariga rioya qilgan holda ishlash bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarimni shakllantirdim. Kelgusidagi mashg‘ulotlarda talabaning xavfsizlik kompetensiyasini quyidagi mezonlar asosida baholash mumkin:

Mezon	Yuqori daraja	O‘rta daraja	Boshlang‘ich daraja
Xavfni aniqlash	Xavfni mustaqil va to‘liq aniqlaydi	Asosiy xavfni aniqlaydi	Yordamga muhtoj
Sababni tushuntirish	Sabab-oqibatni asoslaydi	Qisman tushuntiradi	Faqat qoidani takrorlaydi
Xavfsiz yechim	To‘g‘ri algoritm tuzadi	Ayrim xatolarga yo‘l qo‘yadi	Tayyor ko‘rsatmaga muhtoj
Amaliy bajarish	Harakatni mustaqil va to‘g‘ri bajaradi	Mayda xatolar mavjud	Doimiy yordam talab qiladi
Favqulodda vaziyat	Tez va to‘g‘ri harakat qiladi	Qisman to‘g‘ri harakat qiladi	Ketma-ketlikni bilmaydi
Refleksiya	O‘z faoliyatini tahlil qiladi	Xatosini qisman anglaydi	Tahlil qilishda qiynaladi

Ushbu mezonlar kelgusida miqdoriy tadqiqot o'tkazish uchun ham asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

XULOSA

Oshpazlik yo‘nalishi talabalariga “Mehnat muhofazasi” fanini o‘qitishda ta’lim mazmunini bo‘lajak mutaxassisning real kasbiy faoliyati bilan bog‘lash muhim metodik shartlardan biridir. Oshpazlik faoliyatida pichoq va kesuvchi asboblar, elektr jihozlari, issiq yuzalar, bug‘, yong‘in xavfi, sanitariya-gigiyena va boshqa xavf omillari mavjudligi ushbu fanning amaliy yo‘nalishini kuchaytirishni talab qiladi. O‘zbek tilidagi “Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi” hamda “Mehnat muhofazasi” o‘quv qo‘llanmalarida fan tarkibida xavfsizlik texnikasi, ishlab chiqarish sanitariyasi, yong‘in xavfsizligi va birinchi yordam kabi yo‘nalishlarning yoritilishi mazkur kompleks yondashuvning nazariy asosini tashkil etadi. Andijon shahar 6-sonli texnikumining oshpazlik yo‘nalishi birinchi bosqich talabalarini o‘qitish jarayonidagi pedagogik kuzatuvlar interfaol metodlardan foydalanish talabalarning mashg‘ulotdagi faolligini kuchaytirish, xavfli vaziyatlarni aniqlash, xavfsizlik qoidalarining sababini anglash va nazariy bilimni amaliy faoliyat bilan bog‘lashga yordam berishini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, interfaol metodlarni an’anaviy metodlarni inkor qiluvchi vosita sifatida emas, balki tushuntirish, demonstratsiya va amaliy mashg‘ulotlarni to‘ldiruvchi pedagogik vosita sifatida ko‘rish maqsadga muvofiq. Tadqiqot asosida oshpazlik yo‘nalishida mehnat muhofazasini o‘qitish uchun bilim - anglash - xavfni aniqlash - xavfsiz qaror - amaliy harakat - refleksiya modeli taklif qilindi. Mazkur model talabaning xavfsizlik qoidalarini faqat yodlab qolishiga emas, balki ularni real kasbiy vaziyatlarda qo‘llashiga yo‘naltirilganligi bilan ahamiyatlidir. Kelgusida ushbu modelning samaradorligini yanada chuqur o‘rganish uchun dastlabki va yakuniy diagnostika, amaliy topshiriqlar, rubrikalar, kuzatuv varaqalari va miqdoriy baholash mezonlaridan foydalanish maqsadga muvofiq. Bunday yondashuv interfaol metodlarning ta’sirini

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

statistik jihatdan ham aniqlash imkonini beradi. Umuman olganda, oshpazlik ta'limida mehnat muhofazasini alohida nazariy bilimlar majmui sifatida emas, balki bo'lajak oshpazning kasbiy xavfsizlik madaniyatini shakllantiruvchi amaliy kompetensiya sifatida tashkil etish ta'limning kasbiy yo'naltirilganligini kuchaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Yo'ldoshev O'.R., Rahimov O.D., Xo'jaqulov R.T., Hasanova O.T. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi. O'quv qo'llanma. - 2013. - UDK 331.101 (075). https://www.google.com/goto?url=CAESZAHrOzAVWjVBiv_0nqf8xtnOTSKjA1kSDr6Tbj0DiLwCL89MXYpwvjc0TI60hNTe87NT9q9gkbmHPDt_Rdp9FT4mOoaAl4iozgN6F0P6N1O6QKpgNQ9NZvj23BRyWNwdZPjxFGY
2. Sodiqov M., Yusupov B. Mehnat muhofazasi. O'quv qo'llanma. - 2016. - UDK 614.8.084(075.32). https://www.google.com/goto?url=CAESYAHrOzAVDEY7QlOEUsct7DjKSl8ekrmrcYk2LFjNbkckMxTNzrXX4EKikgBZyhgW0mzaCO9JPvBbuMLInPjmbVJvv5NL3sdIvOe_nZYxNgW9SCbgjgjT9zdmRRsYXeSGw
3. Mamadaliev Sh., Mamadaliev A. Mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi. O'quv-uslubiy majmua. - 2023. https://www.google.com/goto?url=CAESXwHrOzAVMONh12MlqGcxEaBZlntppXDEIQxv6Xl9r_0s7RpqfyCqbMAbMewemJjyscVTbHY1zM17gUTdW_8EngE5r0CAg3-PerMOan0V9khQYgnaFBDa2f8GBvsCsoH
4. Mamdaliev Sh.M., Yoqubjonova Yo., Raxmanov Sh.V. Elektr xavfsizligi. O'quv-uslubiy majmua. - 2023.https://www.google.com/goto?url=CAESXgHrOzAVtIlSFkHVL6SQI0xJD2xLgKa6dKQWfybAXOSh09te7hVGaT0hk4prCUJVp0VMP_KgM9riOtxK1DaK8c6OSeSBYO7ccnqp6KkuFLR1uYhC8x80Zq9ahVukAE
5. O'zbekiston Respublikasi. "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonun. O'RQ-410-son, 2016-yil 22-sentabr. https://www.google.com/goto?url=CAEScwHrOzAVqN8TalYksmp7jYCuejoPrAz0me0xhRJDz2qquDlCz9dLqt4ROETkqfdymgg_a0Y72_VHh9NNmIUMF7aIsh2Pb7s0Y1jSvQ8En95fmldora7W0gwkLNRpTi4iF2hlyuBo6BWvFInT1CpWpqTo0Io
6. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi - ta'lim muassasalarida mashg'ulotlar o'tkazishda mehnatni muhofaza qilishga oid qoidalar. https://www.google.com/goto?url=CAESVwHrOzAVforqsa5d9EzFxJ8DLWBJgXsSL8NBJRUEaGvJ_MWvHaN3JTGqfOkjwiRKRBA2qg1WA7HzkLXj_kyq5bPzJGFKB5__WJfvLE66ZvLjfDzLo1opA
7. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi - ta'lim tashkilotlarining o'quv va o'quv-ishlab chiqarish ustaxonalarida mehnatni muhofaza qilishga oid qoidalar. https://www.google.com/goto?url=CAESawHrOzAV--BDsJZOl0FDp_Tv_UxmFLfNGVDTIJVHFi79em0WRIrDdReLH4ASuDf9_qObyTmeB9Y9FnYgc4fp4RvZmaufH528bAl8PQCU3cVOjU_FUi6LCnfZ1HEB0DCOX2wXCYp-3QWV0TSg
8. Mashrapov Q.O. Texnik OTMlarda "mehnat muhofazasi va texnika xavfsizligi" fanini o'qitishda ilg'or pedagogik texnologiyalarning o'rni. - 2026. https://www.google.com/goto?url=CAESXgHrOzAVUjGY9qZGaX_31QnfGk6fQ3hgtMnxvBsGTW_M3FXmVm2wKzGeNxQXeLGA11wjmfoY-ibkAl-VVTh_Re6KtfyZ-COxFzblGZFcfwUUaPY1vydhyKELvyUGFzM

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.